

СТРУКТУРНІ ТИПИ МІКРОТОПОНІМІВ РАДЕХІВЩИНИ (ДВОСЛІВНІ, БАГАТОСЛІВНІ ТА ПРИЙМЕННИКОВІ МІКРОТОПОНАЗВИ)

Стаття присвячена дослідженню особливостей творення мікротопонімів Радехівського району Львівської області. Проаналізовано двослівні, багатослівні та прийменникові мікротопоніми. З'ясовано, що двослівні і багатослівні найменування служать засобом точної ідентифікації географічних об'єктів у просторі. Виявлено, що значна частина мікротопонімів Радехівщини – прийменникові конструкції, які локалізують об'єкт не лише щодо іншого об'єкта, але й одночасно – щодо до місця найменування та місця виникнення назв.

Ключові слова: іменник, мікротопонім, модель, прийменник, прикметник.

Юрий Осинчук. СТРУКТУРНЫЕ ТИПЫ МИКРОТОПОНИМОВ РАДЕХОВЩИНЫ (ДВУХСЛОВНЫЕ, МНОГОСЛОВНЫЕ И ПРЕДЛОЖНЫЕ МИКРОТОПОНАЗВАНИЯ)

Статья посвящена исследованию особенностей возникновения микротопонимов Радеховского района Львовской области. Проанализированы двухсловные, многословные и предложные микротопонимы. Определено, что двухсловные и многословные наименования служат средством точной идентификации географических объектов в пространстве. Обнаружено, что значительная часть микротопонимов Радеховщины – предложные конструкции, локализирующие объект не только по отношению к другому объекту, но и одновременно – по отношению к месту наименования и месту возникновения названий.

Ключевые слова: существительное, микротопоним, модель, предлог, прилагательное.

Yuriy Osinchuk. STRUCTURAL TYPES OF MICRO TOPONYMS OF RADEKHIV DISTRICT (TWO-WORD, PREPOSITIONAL AND MULTI-WORD MICRO TOPONYMS)

The article is the result of research into characteristic features of forming proper names of small geographic units of Radekhiv District in Lviv Region. The author analyses two-word, prepositional and multi-word micro toponyms. It was found out that two-word and multi-word names serve as a means of accurate identification of geographical objects in space. It turns out that a considerable number of micro toponyms in Radekhiv District are prepositional constructions which not only localise an object in relation to another object, but also localize it in relation to the place of the name and the place of the origin of the names.

Keywords: noun, microtoponym, model, preposition, adjective.

Мікротопоніми – невід'ємний елемент лексичної системи будь-якої національної мови, джерело культурного та історичного розвитку народу. Мікротопоніми семантично близькі до загальних назв, проте визначаються меншою граматичною стійкістю, історично мінливіші. Їх специфіка тісно й органічно пов'язана з різними особливостями іменованих об'єктів [2, с. 1].

Статтю присвячено аналізу основних особливостей мікротопонімів Радехівського району Львівської області.

Мікротопоніми Радехівщини за структурою поділяємо на кілька груп: 1) прості (однослівні); 2) двослівні; 3) прийменникові; 4) багатослівні.

Об'єктом дослідження обрано двослівні, прийменникові та багатослівні мікротопоназви.

Вивчення та аналіз сучасних власних назв дрібних географічних об'єктів є актуальним і важливим, адже саме ці найменування «відображається побут, вірування, творчість народу, простежуються його торговельні, господарські та культурні зв'язки» [2, с. 1], окрім цього, «значний шар цих найменувань поступово виходить з активного вжитку молодшого покоління і окремі з них можуть бути безповоротно втрачені» [4, с. 1].

Мікротопонімія Львівщини вже була об'єктом дослідження українських ономастів [6; 7; 9 та ін.].

Однією із специфічних особливостей структури мікротопонімів є те, що поряд із однослівними найменуваннями дуже високий відсоток серед них займають двослівні назви, а також і розгорнуті словосполучення. Встановлено, що «складені назви, або назви-

словосполучення різних типів, представлені в різних класах топонімів» [5, с. 138]. Спостереження за мікротопонімами в різних населених пунктах досліджуваного району показують, що одна і та ж тополексема нерідко повторюється, навіть у межах того самого населеного пункту. Зрозуміло, що в такій ситуації однослівна назва не здатна виконувати розрізнявальної функції, а точніша ідентифікація географічного об'єкта в просторі потребує до себе додаткового означення. Щоб докладніше вказати на місце знаходження менш відомого об'єкта та охарактеризувати його, жителі населених пунктів утворюють двослівні й багатослівні найменування. Окрім цього, уживання двослівних мікротопонімів здебільшого зумовлене тим, що на досліджуваній території з'явилося декілька співзвучних назв. Щоб уникати омонімії, мешканці сіл вживають мовні засоби – означення, які диференціюють подібні найменування географічних об'єктів. Функцію цього означення найчастіше виконують прикметники, рідше числівники, спорадично – займенники.

Двокомпонентні назви поділяємо на кілька груп: а) числівник + іменник; б) займенник + іменник; в) прикметник + іменник.

Назви за моделлю числівник + іменник малопоширені: *Дев'ять Моргів* п. (с. Кр.); *Другий Ставок* став. (с. Пав.); *Залісся Перше* х. (с. Нес.); *Залісся Друге* х. (с. Нес.); *Залісся Третє* х. (с. Нес.); *Сорок Голих* в. (с. Стан.), к. (с. Вуз., с. Ог.).

Засвідчено одну назву за моделлю займенник + іменник, де займенник виконує вказівну роль: *Тамтой Кут* к. (с. Пав.).

Найпродуктивніша модель складних назв – прикметник + іменник. За розрядом прикметника, виділяємо кілька підгруп:

– якісний прикметник + іменник: *Білий Стік* р. (с. Ан., с. Кор., с. Н.В., с. Об., с. Пол., с. Роз., с. Суш., с. Тоб.); *Глибока Долина* п. (с. Зав.); *Глибока Яма* п. (с. Зав.); *Довге Болото* б. (с. Пав.); *Зелений Гай* к. (с. Стан.); *Нове Село* к. (с. См.); *Нові Ставки* ур. (с. Гриц.); *Стара Дорога* к. (с. Поз.); *Стара Цегольня* озеро (с. Н.В.); *Старий Витків* ч.с. (с. Н.В.); *Старий Цвинтар* цв. (с. Биш., с. Вуз.); *Великий Гай* л. (с. Ог.); *Задні Дубини* п. (с. Син.); *Лиса Гора* г., ур. (с. Пав.); *Малий Гайок* л. (с. Ог.); *Чорна Земля* п. (с. Бер.); *Чорний Хрест* п. (с. Бер.);

– відносний прикметник + іменник: *Австрійський Цвинтар* цв. (с. См.); *Жидівське Містечко* базари (с. Ст.); *Жидівський Цвинтар* цв. (с. Н.В., м. Рад.); *Польський Цвинтар* цв. (с. Биш.); *Колгоспний Садок* сад. (с. Мик.); *Криничний Рів* п. (с. Гог.); *Монастирська Дорога* в. (с. Ст.); *Піскова Соснина* л. (с. Гог.); *Новоставецький Став* став. (с. Нов.); *Громадський Ліс* л. (с. Зав., с. Мик., с. Пир.); *Радехівське Озеро* в.д. (м. Рад.); *Станинський Ставок* став. (с. Пав.); *Сушенська Станція* з. (с. Ст.); *Увинський Ліс* л. (с. Зав.);

– присвійний прикметник + іменник: *Баків Лісок* л. (с. Кр.); *Басова Нивка* п. (с. Бер.); *Домбровського Болото* пас. (м. Рад.); *Ксьондзів Пастовень* сад., сін. (с. Кор.); *Ксьондзовий Ліс* п. (с. Бат.); *Кубове Озеро* п. (с. Зав.); *Магреєве Джерело* джерело (с. Руд.); *Боруцький Луг* сін., ур. (с. Мик.); *Заведецька Гора* п. (с. Бер., с. Нов.); *Паськевичові Долини* п. (с. Руд.); *Попів Ставок* л. (с. Радв.); *Сахаркова Криниця* кр. (с. Бат.); *Панська Сіножат* пас. (с. Бат.); *Панський Сад* ур. (с. Пав.). Названі мікротопоніми є орієнтирами, оскільки позначають мікрооб'єкти через відомі вже об'єкти. Ці назви засвідчують основну закономірність номінації мікрооб'єктів: вони повинні виділятися серед навколишньої місцевості природними ознаками. Отже, двочленні конструкції складають багатогранну характеристику об'єкта.

Значна частина мікротопонімів Радехівщини – прийменникові конструкції, які називаються топонімами-орієнтирами [1, с. 12] або назвами-орієнтирами [3, с. 176]. Прийменникова назва не тільки локалізує об'єкт по відношенню до іншого об'єкта, але й одночасно локалізує його і по відношенню до місця найменування та місця виникнення назв. Отже, прийменникова конструкція має ознаки власної назви. Зафіксовано декілька груп прийменникових конструкцій:

– мікротопоніми з прийменниками *біля, коло*, які виражають розташування іменованого об'єкта біля іншого примітивного об'єкта або конкретної особи [8, с. 196]: *Біля Городинського* л. (с. Щур.); *Біля Грибка* л. (с. М.Ог.); *Біля Гриця* п. (с. Стр.); *Біля Джерела* к. (с. Мик.); *Біля Додика* п. (с. Стр.); *Біля Дороги* пас. (с. Хм.); *Біля Каштана* пас. (с. Підм.); *Біля Помідора* пас. (с. Мик.); *Біля Холоївки* пас. (с. Вуз.); *Біля Хреста* к. (с. Мик.); *Біля Ямки* сін. (с. См.); *Коло Баби* п. (с. Ог.); *Коло Голуба* пас. (с. Мик.); *Коло Гути* пас. (с. М.Ог.); *Коло Кота* л. (с. См.); *Коло Ліса* пас. (с. Биш.); *Коло Млина* к. (с. Ст., с. Тр.); *Коло Професорки* пас. (с. Ог.); *Коло*

Сабанівки сін. (с. Ст.); *Коло Сікорок* п. (с. Мик.); *Коло Шлюзи* ур. (с. Роз.); *Коло Шнера* сін. (с. Радв.);

– назви з прийменником *за*, який вказує, що означуваний об'єкт знаходиться за іншим примітним об'єктом стосовно номінатора [3, с. 177]. Головним орієнтиром в таких назвах є лексеми, що вказують на рельєф, рослинний покрив, споруди, а також антропоніми різного походження: *За Банею* п. (с. Мик.); *За Бойками* пас. (с. Бат.); *За Болотом* п. (с. Зав., с. Ог.), *За Ботом* п. (с. Ор.); *За Гаєм* пас., п. (с. Мик.); *За Горб* в. (с. Пав.); *За Горою* пас. (с. Пир.); *За Гутою* пас. (с. Оп.); *За Дубиною* пас. (с. Ор.); *За Лісом* сін. (с. Дм.); *За Лугом* п. (с. Тр.); *За Мартином* л. (с. Пав.); *За Млин* пас. (с. Щур.); *За Могилою* п. (с. Биш.); *За Мотрею* п. (с. Бат.); *За Пасікою* п. (с. Пир.); *За Річкою* пас. (с. Щур.); *За Село* к. (с. Руд.); *За Хрестом* п. (с. Ор.);

– лексеми з прийменником *на*, який вказує, що об'єкт знаходиться на території іншої місцевості: *На Адамівку* д. (с. Мик.); *На Бабі* пас. (с. См.); *На Берегах* сін. (с. Биш.); *На Болотах* пас. (с. Дубини, с. Оп.); *На Бригаду* д. (с. См.); *На Будках* сін. (с. Ог.); *На Буках* п. (с. Ог.); *На Вигоні* п. (с. Вуз.); *На Глибокому* к. (с. Мик.); *На Горбі* в. (с. Руд.), п. (с. Вуз.); *На Діброві* п. (с. Син.); *На Діброву* д. (с. Син.); *На Дубині* пас. (с. Мик.); *На Загадці* сін. (с. Стр.); *На Зустів* д. (с. Кр.); *На Корчунок* д. (с. Син.); *На Криве* д. (с. Дм., с. Дубини); *На Куток* в., к. (с. Ор.); *На Мар'яниці* л. (с. Мик.); *На Панському* пас. (с. Биш.); *На Оглядівським* п. (с. Нив.); *На Підкарані* пас. (с. Вуз.); *На Пісковню* д. (с. Син.); *На Потоках* пас. (с. Нив.); *На Пукачеві* п. (м. Рад.); *На Рудки* п. (с. Дуб.); *На Торфі* пас. (с. Н.В.); *На Фосах* сін. (с. Биш.). Приклади засвідчують, що прийменник *на* може вказувати ще і на напрям розміщення шляхів сполучення.

– мікротопоніми з прийменником *під*, який вказує на те, що номінована мікрореалія знаходиться перед іншим географічним об'єктом або нижче від нього: *Під Горбом* п. (с. Н.В.); *Під Гувинициною* пас., п. (с. Мик.); *Під Завидчем* п. (с. См.); *Під Козаки* л. (с. Бат.); *Під Коршак* к. (с. Дуб.); *Під Лісом* пас., п. (с. Н.В.); *Під Лугом* сін. (м. Рад.); *Під Могилою* п. (с. Радв.); *Під Муқані* п. (с. Дуб.); *Під Рікою* пас., п. (с. Мик.), сін. (с. Тр.); *Під Річкою* пас. (с. Нив.); *Під Розерватом* горбок (с. Н.В.); *Під Рудками* п. (с. Ог.); *Під Смереками* п., сін. (с. Ог.); *Під Смереки* пас. (с. Ог.); *Під Ставком* пас., п. (с. Мик.); *Під Степаном* пас., п. (с. Мик.); *Під Тернівкою* сін. (с. Н.В.); *Під Фусовом* п. (с. Биш.).

Зрідка виявляємо найменування з іншими прийменниками, зокрема *в, від, до, межі*: *В Вилах* пас., сін. (с. Кор.); *В Лузках* сін. (с. Мик.); *В Макарах* сін. (с. Мик.); *Від Лугу* к. (с. Ст.); *До Підгори* п. (с. Стр.); *До Професорки* л. (с. М.Ог.); *До Ріки* д. (с. См.); *До Села* д. (с. М.Ог.); *До Ставу* в., к. (с. Ор.); *Межі Ровами* п. (с. Гог.) тощо.

Спорадично фіксуємо назви за моделлю прийменник + субстантивованій прикметник: *За Широкою* л. (с. Пир.), пас. (с. Яс.); *На Мілкому* к. (с. Мик.); *На Солодкій* сін. (с. Син.).

Багатослівні мікротопоніми – назви, які складаються із трьох і більше лексем. Ці конструкції представлено кількома прикладами: 1) прийменник *коло* + прикметник + іменник загальний: *Коло Грубого Дуба* л. (с. Руд.); 2) прийменник *коло* + іменник власний + іменник власний: *Коло Гриця Степанчиного* к. (с. Мик.); 3) іменник загальний + прийменник *коло* + іменник у родовому відмінку: *Болото Коло Криниці* б. (с. Пав.); *Село Коло Двора* в., к. (с. Биш.); 4) прийменник *за* + іменник загальний + іменник власний в орудному відмінку: *За Бабою Леною* к. (с. Роз.); 5) прийменник *за* + прикметник + іменник загальний в орудному відмінку: *За Панським Двором* б. (с. Биш.); 6) іменник загальний + прийменник *з* + прикметник + іменник загальний у родовому відмінку: *Притока З Низенької Лози* канал (с. Биш.); 7) іменник загальний + іменник власний + іменник власний у родовому відмінку: *Поле Нечая Миколи* п. (с. Поз.); 8) іменник загальний + прийменник *на* + субстантивованій прикметник: *Поля На Довській* п. (с. Ст.).

Функціональною особливістю цих мікротопонімів є те, що здебільшого вони виступають в тринарних опозиціях у межах одного населеного пункту. Вони важливі тим, що дають найбільше інформації про місцезнаходження іменованого мікрооб'єкта.

Отже, на території Радехівського району Львівської області активно функціонують двослівні мікротопоніми, які надають повнішу інформацію про іменованій об'єкт, вказують на його власника. Серед двокомпонентних найменувань виділяємо кілька груп: а) числівник + іменник; б) займенник + іменник; в) прикметник + іменник. Найпродуктивніша модель таких назв – прикметник + іменник. Велику роль у творенні мікротопонімів відіграють

прийменникові конструкції, зокрема моделі із прийменниками *біля, коло, за, на, під* тощо. Спорадично фіксуємо багатослівні мікротопоніми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонца І. С. Ойконімія Черкащини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / І. С. Гонца. – Київ, 2006. – 18 с.
2. Лісняк Н. І. Мікротопонімія Західного Поділля: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Н. І. Лісняк. – Львів, 2004. – 20 с.
3. Лужецька О. Б. Прийменникові деривати у мікротопонімії Південно-Західного Опілля / О. Б. Лужецька // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць / відп. ред. М. Є. Скиба. – Хмельницький: ХмЦНУ, 2013. – Вип. 6(2). – С. 175–182.
4. Михальчук О. І. Мікротопонімія Підгір'я: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. І. Михальчук – Київ, 1998. – 16 с.
5. Поляруш Т. Структура і функціонування складених назв у різних класах топонімів / Т. Поляруш // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – Вип. І. – С. 138–142.
6. Проць О. І. Мікротопонімія півночі Львівської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / О. І. Проць. – Львів, 2011. – 21 с.
7. Сокіл Н. В. Мікротопонімія Сковіщини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Н. В. Сокіл. – Львів, 2007. – 16 с.
8. Сороцька М. Структурні особливості мікротопонімів прийменникової та складеної структури Північної Тернопільщини / М. Сороцька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. – Тернопіль: ТДПУ, 2011. – Вип. 2 (19) 2008–1(20) 2011. – С. 191–201.
9. Яніцька Н. Р. Мікротопонімія центральних та східних районів Львівської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Н. Р. Яніцька. – Львів, 2012. – 18 с.

СКОРОЧЕННЯ

б. – болото	з. – зупинка	пас. – пасовище	ур. – урочище
в. – вулиця	к. – куток	р. – річка	х. – хутір
в.б. – водний басейн	кр. – криниця	сад. – садок	цв. – цвинтар
г. – гора	л. – ліс	сін. – сінокіс	ч. с. – частина села
д. – дорога	п. – поле	став. – ставок	

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

Ан. – Андріївка	Н.В. – Новий Витків	Руд. – Руденко
Бат. – Батіїв	Нив. – Нивиці	Син. – Синьків
Бер. – Березівка	Нов. – Новоставці	См. – Сморгів
Биш. – Бишів	Об. – Обортів	Стан. – Станин
Вуз. – Вузлове	Ог. – Оглядів	Ст. – Стоянів
Гог. – Гоголів	Оп. – Оплицько	Стр. – Стремільче
Гриц. – Грицеволя	Ор. – Ордів	Суш. – Сушно
Дм. – Дмитрів	Пав. – Павлів	Тоб. – Тоболів
Дуб. – Дубини	Пир. – Пиратин	Тр. – Трійця
Зав. – Завидче	Підм. – Підмонастирок	Хм. – Хмільно
Кор. – Корчин	Поз. – Поздимир	Щур. – Щуровичі
Кр. – Криве	Пол. – Полове	Яс. – Яструбичі
Мик. – Миколаїв	Рад. – Радехів	
М.Ог. – Монастирок	Радв. – Радванці	
Оглядівський	Роз. – Розжалів	
Нес. – Нестаничі		

Стаття надійшла до редакції 30.05.2017 р.